

ВОВЕД

Генезата на успехот

Веќе не постои дилема дека изминатите 15 месеци, со сите турбуленции и предизвици наметнати од пандемијата, во исто време затворија и отворија многу поглавја во светот на финансиите. Новите случувања не го заобиколија ни финансискиот сектор во земјава. Нема да биде нескромно ако се каже дека македонските банки повеќе од успешно се носеа со тежината на обврските што сами си ги преземаа, а и со тие што поради кризните околности им беа зададени.

За жал, подолго време сме сведоци на чуден и тенденциозен критички однос на одредени структури кон работењето и резултатите на банките во земјава. Од сè што беше досега презентирано во јавноста, може да се заклучи дека на одредени самонаречени „експерти“ им пречат стабилноста, одговорноста, профитабилноста, па и постоењето на банките. И ова нема да се промени што и да кажеме.

Но, местото на банките во општествено-економскиот систем, нивниот придонес и улога се незаменливи. Зошто се успешни македонските банки? Затоа што со текот на годините одговорното и професионалното работење станаа обврска и практика во банките, затоа што организирано се соочија со ударите што ги задава пандемијата, па токму поради тоа, ќе можат да се носат со тежината на товарот што понатаму може да го зададе кризата.

Но настрана од профитабилноста и успешноста, што покажаа банките во услови на пандемија?

Грижа за општеството и ранливите групи граѓани – најбрз и најиздашен одговор дадоа македонските банки на потребите на македонското здравство и на државниот буџет за време на пандемијата. Нивото на општествена одговорност е исклучително високо со години наназад, при што и досега се обезбедени значајна помош и поддршка за образованието, маргинализираните групи, социјално загрозените категории граѓани, животната средина...

Грижа за корисниците на банкарски услуги и производи – во ниеден момент од почетокот на пандемијата не затаи работењето на банките со цел брзо и ефикасно да им се излезе во пресрет на потребите на граѓаните и на компаниите. Иако и вработените во банките беа и сè уште се изложени на ударот на

Д-р Маја Стевкова-Штериева,
претседател на МБА

вирусот, благодарение на преземените мерки за нивна заштита и безбедност и комплетната реорганизација на работниот процес, банките останаа отворени за клиентите со понуда на редовни и вонредни производи и услуги. Сето тоа бараше големи издатоци за опрема и заштитни средства.

Итни инвестиции за дигитализација на услугите – тоа што требаше да се случи за 5-10 години, се случи за една година. Ограничувањата и социјалната дистанца ги натераа граѓаните да ги користат дигиталните производи и услуги на банките, поради што беше неизбежно да се понуди сè што можеше да се понуди. Повторно во интерес на клиентите.

Грижа за личните финансии на секој граѓанин и семејство – не само преку чување на нивните пари, туку и преку превентивните механизми за заштита од презадолжување на граѓаните. Колку тоа понекогаш и да ги револтира граѓаните, не е во интерес на банките нивните клиенти да се соочат со личен банкрот.

Поддршка на растот и развојот на компаниите – речиси и да не постои деловен субјект во земјава кој во добар дел од своето работење не користел финансиска поддршка од банките, а која притоа била приспособена точно на неговите потреби и можности. Колку и да е скромен економскиот развој што го постигна Северна Македонија во својата независност, тој воопшто немаше да постои доколку банките не беа отворени за негова поддршка.

Огромно семејство кое се грижи за илјадници вработени – постојано расте бројот на вработени во банкарскиот сектор, кој е еден од најстабилните и најпосакуваните работодавци во земјава. ■

Македонска банкарска
асоцијација
е асоцијативна членка на
Европската банкарска
федерација

Содржина:

- **ВОВЕД**
  - Д-р Маја Стевкова-Штериева, претседател на МБА
- **ЗБОР ИМА**
  - Д-р Фатмир Бесими, министер за финансии на РСМ
- **ВО ФОКУС**
  - Клириншки интербанкарски системи - КИБС „ИНСТАНТ ПЛАЌАЊА – НОВИ НОРМАЛНИ ПЛАЌАЊА“
  - EOS Матрих Македонија „ПРЕДИЗВИЦИ ЗА БАНКАРСТВОТО КАКО БИЗНИС-МОДЕЛ“
- **СОРАБОТКА СО**
  - АЦИ Македонија ЗФП
- **РЕАЛИЗИРАНИ АКТИВНОСТИ**
- **МЕЃУНАРОДНА СОРАБОТКА**
- **КОРИСНИ ЛИНКОВИ**

ЗБОР ИМА

С ите очекуваме 2021 година да биде година на заздравување на економијата - глобалната и домашната. Брзината на закрепнувањето на глобалната економија во голема мера ќе зависи од дополнителната фискална поддршка во големите економии и интензитетот на вакцинацијата во текот на годината. Согласно проекциите дадени во Светскиот економски преглед (World Economic Outlook) на Меѓународниот монетарен фонд од април, **се очекува глобалната економска активност да забележи раст од 6% во 2021 година**, додека во 2022 година растот ќе забави и ќе изнесува 4,4%. На среден рок, глобалниот економски раст се предвидува дополнително да забавува и за периодот 2023-2026 година е проектиран просечен годишен раст од 3,4%.

Економијата на ЕУ во 2021 година се предвидува да забележи раст од 4,4%, по падот од 6,1% во претходната година. Во 2022 година проектирана е стапка на раст од 3,9%, а во периодот 2023-2026 година, просечниот економски раст во ЕУ е проектиран на 1,8% годишно. Во Германија, како најголема економија во рамките на ЕУ и наш најзначаен трговски партнер, како и најзначаен трговски партнер на преостанатите економии на Балканот, се предвидува економската активност да порасне за 3,6% во 2021 година, за 3,4% во 2022 година, а на среден рок, односно во периодот 2023-2026 година се проектира просечен годишен раст од 1,3%.

Очекувањата за земјите на Балканот не се различни. Меѓународниот монетарен фонд за годинава проектира растот на бруто-домашниот производ на земјите во регионот да се движи од 3,5% за Босна и Херцеговина до 9% раст за Црна Гора - која како земја каде што примарна гранка е туризмот, во 2020 година забележа највисок пад од 15%.

Во однос на економијата на Република Северна Македонија, **податоците на Државниот завод за статистика веќе ни даваат знаци дека закрепнувањето е започнато**. Внатрешната трговија во првите четири месеци од 2021 година забележува номинален раст на прометот од 7,4%. Градежните работи во првото тримесечје од 2021 година бележат номинален раст од 4,6%, што се должи на активноста во делот на високоградба. Индустриското производство во првите

Д-р Фатмир Бесими,
министер за финансии на РСМ

четири месеци од 2021 година порасна за 3,7%, со тоа што во април е регистриран висок годишен раст од 46,1%. Исклучително поволни движења се забележуваат кај преработувачката индустрија во април, каде што се забележува раст од 64,3%, особено производството во ТИРЗ, каде што има неколкукратно зголемување на производство на машини и уреди, електрична опрема и производство на автомобили, приколки и полуприколки. Искористеноста на капацитетите во преработувачката индустрија продолжи да расте и заклучно мај 2021 достигна 71,3%, со што се приближи до нивото пред здравствено-економската криза. Во последните неколку месеци од 2020 година надворешнотрговската размена покажа знаци на закрепнување, за во првите четири месеци од 2021 година таа да се интензивира, односно извозот на стоки забележа раст од 40,7%, а увозот на стоки од 34,4% на номинална основа. **Владината проекција за раст на БДП годинава е 4,1%**, што е многу блиску до проекциите на меѓународните финансиски институции и Народната банка.

Овие проекции имаат надолни и нагорни ризици. Многу работи и натаму се под големо влијание на трката меѓу вирусот и вакцините. Поголемиот напредок со вакцинацијата може да ги подобри проекциите, додека новите соеви на вирусот на кои вакцините не би биле ефикасни може да ги влошат.

Проширување на фискалниот простор преку Планот за финансирање на заздравувањето и забрзан економски раст

За заздравувањето на економијата да продолжи со посакуваната динамика, фискалниот стимул од државата мора да продолжи. Ова го препорачува ММФ, а исто така ова го спроведуваат и најголем број од економиите во светот, па и во нашата поблиска околина. **Нашата определба како Влада е да се продолжи со фискалниот стимул на стопанството и на граѓаните, сè до целосно заздравување на економијата.**

Со оглед на тоа дека економската криза предизвикана од пандемијата на ковид-19 значително го стесни фискалниот простор кај повеќето економии, се бараат нови начини за финансирање на заздравувањето. Во насока на заложбите на Владата за поддршка на ревитализацијата и забрзување на растот, а истовремено и за спроведување фискална консолидација, во Министерството за финансии **во завршна фаза е изработката на Планот за финансирање на заздравувањето и забрзан економски раст, кој преку користење нови инструменти и продукти како извори за финансирање во јавниот и во приватниот сектор, преку кои ќе се мобилизира и приватниот капитал, ќе креира дополнителен фискален простор.**

Очекувани резултати на среден рок од Планот се: удвојување на економскиот раст од просечна стапка на раст од 2,5% во изминатата декада на стапки на раст од 5%; зголемување на инвестициите во јавната инфраструктура, како и зголемување на инвестициите кај приватниот сектор преку механизам на мултипликација; одржување фискална стабилност во рамките на Мاستришките правила за јавен долг и буџетски дефицит, како и претставување нови продукти во финансискиот систем.

Гарантен фонд - спроведување државна гарантна шема

Еден од инструментите во Планот за финансирање на заздравување и забрзан раст е Гарантниот фонд, преку кој ќе се спроведе државната гарантна шема.

ЗБОР ИМА

Неодамна потпишавме договор со Развојната банка за издавање гаранции од Гарантен фонд, од кој ќе се издаваат гаранции за новоодобрени кредити од банки и штедилници кои ќе им бидат од полза на микро, малите и средни претпријатија и на големите трговци кои вршат извоз, за непречено финансирање на тековните активности, како и на издржани бизнис-проекти за купување основни средства. Наскоро се очекува и потпишување на договорите помеѓу Развојната банка и комерцијалните банки и штедилници кои ќе пројават интерес за овој инструмент. Со обезбедувањето на гаранциите сметаме дека ќе се охрабрат банките и штедилниците да ја зголемат понудата на поволни кредити за компаниите, а истовремено ќе се намали ризикот на нивниот пласман.

портфолио гаранциите е предвидено да биде до 80% од кредитите за обртни средства и до 50% од кредитите за основни средства.

За индивидуалните гаранции што се однесуваат на големи трговци чии приходи по основ на извоз учествуваат најмалку 30% во вкупните остварени приходи, ќе се гарантираат кредити од 3.075.000 до 30.000.000 денари, при што износот на гаранцијата може да биде максимум до 50% од главницата на кредитот.

Преку имплементирање на гарантната кредитна шема ќе се зголеми пласманот на кредити на банките и штедилниците, со што фирмите ќе имаат олеснет пристап до капитал, а со тоа ќе расте и инвестициската и економска активност.

Нови финансиски инструменти, нови развојни фондови и дополнителни ингеренции за постојните

Во Планот за финансирање на заздравување и забрзан раст се разгледува можноста за воспоставување различни нови финансиски инструменти и нови

развојни фондови кои ќе таргетираат проекти во јавниот и приватниот сектор и ќе користат различни механизми за прибирање капитал.

Дел од Планот е издавање развојни и зелени обврзници. Станува збор за подолгорочни хартии од вредност кои ќе бидат фокусирани на финансирање конкретна цел. Развојните обврзници ќе бидат насочени кон прибирање средства за финансирање покрупни развојни проекти, додека преку издавање зелени обврзници ќе се мобилизираат средства за реализација на проекти од Зелената агенда.

Се разгледува и можноста за формирање Фонд за поддршка на извозни компании, кој преку поволни кредитни продукти ќе ги поддржи производните компании кои се извозно ориентирани. Друга можност е формирање Фонд за инвестиции, кој би поддржал покрупни проекти, пред сè капитални - образовни проекти како

изградба на градинки, училишта, спортски сали и сл., при што при избор на компании кои би биле вклучени во целиот процес би им се дала предност на мали и средни компании. На тој начин, од една страна, покрај инвестиции во капитални добра, би се поддржале и малите и средни претпријатија.

Уште еден фонд, кој е предвиден со Планот за финансирање на заздравување и забрзан економски раст, е Фондот за зголемување финансиски средства (Fund of Funds). Во фокусот на овој фонд ќе биде да се стимулираат поголеми инвестиции на растечки-фокусирани бизниси. Целна група ќе бидат мали и средни компании во фаза на развој и експанзија на деловните активности и со седиште во РСМ.

Во рамките на Законот за алтернативни инвестициски фондови, кој е во фаза на подготовка, ќе се уреди и основањето и работењето на фондовите за ризичен капитал, кој ќе прибира инвестиции од институционални инвеститори и приватни претприемачи кои ќе вложуваат поголеми износи.

Предвидено е формирање и на Стратешки инвестициски фонд, наменет за финансирање на инфраструктурата и инвестициите. Овој фонд ќе ја обезбеди потребната финансиска поддршка за покривање на обемната инфраструктура и агенда на инвестиции во слободните - економски и индустриски зони во Република Северна Македонија. По пилотирањето, моделот може да се прошири за да ги опфати сите вакви операции во земјата, без ограничувања, но со поддршка од меѓународни приватни и институционални инвеститори.

За воспоставување дел од овие фондови, можно е да се користат веќе воспоставените институционални капацитети, како Фондот за иновации и технолошки развој, Развојната банка на Северна Македонија и Технолошко-индустриската развојна зона.

Начелно, тие треба да понудат нови решенија и продукти кои, од една страна, на реалниот сектор ќе му понудат дополнителни извори на капитал, додека кај финансискиот сектор ќе придонесат за креирање и користење нови продукти. ■

Преку Гарантниот фонд ќе се издаваат портфолио гаранции и индивидуални гаранции за големи трговци што вршат извоз. Со гаранциите ќе се гарантира за главницата на новоодобрени кредити за обртни и основни средства дадени од банки и штедилници кон приватниот сектор. Задастанат дел од гарантната шема, банките и штедилниците треба да имаат адекватност на капиталот од минимум 12%, позитивен финансиски резултат во последната година и кредитно портфолио кое најмалку 70% е класифицирано во А и Б- категорија.

За портфолио гаранциите, кои се наменети за микро, мали и средни трговски друштва, ќе се гарантираат кредити од 300.000 до 30.750.000 денари, со рок на отплата од една до 8 години со вклучен грејс период до 1 година за основни средства, и со рок на отплата од една до 3 години со вклучен грејс период до 1 година за обртни средства. Износот на гаранциите кај

КЛИРИНШКИ ИНТЕРБАНКАРСКИ СИСТЕМИ - КИБС

Инстант плаќања – нови нормални плаќања

Современиот начин на живеење, чија главна одлика е брзината, ни поставува високи цели и можности. Енормниот развој на технологијата и интернетот, каде што сè се случува со неверојатна брзина, ни овозможуваат континуиран пристап до мноштво информации. Со неколку клика, за многу кратко време, може да се изврши комплетно истражување и размена на информации, овозможувајќи реализација на целите. Очекувано, „убавината на брзината“ се одразува и кај платежните трендови наметнувајќи неминовна потреба од инстант плаќања, односно плаќања кои се извршуваат веднаш.

Во светот инстант плаќањата не се новитет и постојат одамна, а бројот на даватели на платежни услуги што ги овозможуваат и нивната примена од страна на крајните корисници континуирано растат. Во Европа, во периодот од 2009 до 2016 година, лансирани се системи за инстант плаќања во повеќе земји, кои функционираат во национални рамки:

Faster Payments во Обединетото Кралство, Express Elixir во Полска, Swish во Шведска, IRIS во Грција, Straksbetaling во Данска, Jiffy во Италија, Bizum во Шпанија.

Европскиот платен совет (ЕПС) во 2017 год. постави регулаторна основа за инстант плаќањата во *SEPA (Single Euro Payment Area)* и со тоа тој стана прв најголем регион глобално во кој се стандардизирани националните и прекуграничните инстант плаќања. Именувани се како *SCT Inst (SEPA Instant Credit Transfer)*, а платежната шема која ги вмрежува учесниците во истата, именувана е како *SCT Inst Scheme*. *SEPA* е проект под водство на *ЕПС*, кој цели кон хармонизација на безготовинските плаќања како основен темел на единствениот платежен европски пазар сочинет во моментот од 36 земји, поставување на платежни решенија кои функционираат на паневропско ниво, како и воспоставување на заедничка интероперабилност на националните платежни решенија.

По етаблирањето на *SCT Inst* платежната шема во 2017 година, претходно поставените национални системи за инстант плаќања започнаа да се прилагодуваат кон *SCT Inst* и да се приклучуваат кон оваа платежна шема, а процесот на поставување на системи за инстант плаќања базирани на *SCT Inst* продолжува и кон *SCT Inst* платежната шемата се приклучија и:

Straksbetalingер во Норвешка, Plati Instant во Романија, Giro Zrt во Унгарија, FLIK во Словенија, Iberpay во Шпанија, EKS-IP во Латвија, NEXI во Италија, SIPS-IP во Португалија, STET-IP во Франција и Белгија, equensWorldline во Холандија и др.

Пишува:

Сандра Томановиќ,
директор во Дирекција за
платни системи во КИБС

Со цел поврзување на системите за инстант плаќања базирани на *SCT Inst* во различните европски земји, поради извршување на прекуграничните плаќања и порамнување помеѓу учесниците, во функција се поставени и соодветни сервиси на платежна инфраструктура, *TIPS (Target Instant Payment Settlement)* на *Eurosystem* и *RTI* на *EBA Clearing*. Во моментот во 23 европски земји односно кај 2.310 даватели на платежни услуги (58% од вкупниот број на даватели на латезни услуги во Европа), овозможени се *SCT Inst* плаќања и истите се вклучени во *SCT Inst* платежната шема. Почнувајќи од 2018 година кога учеството на *SCT Inst* плаќањата во вкупниот број на кредит трансфери (класични и инстант) изнесува 0,08%, истите имаат нагорен тренд и во март 2021 година ова учество изнесува 8,57%.

Главните карактеристики на инстант плаќањата базирани на *SCT Inst* се:

- » плаќања од сметка на сметка во реално време 24/7/365;
- » средствата се достапни веднаш за примачот;
- » меѓубанкарското порамнување се извршува во реално време;
- » целно време на извршување на трансакциите е до 10 секунди, но не повеќе од 20 секунди;
- » максимална вредност на поединечна трансакција е 100.000 еур;
- » помеѓу учесниците е воспоставена интероперабилност базирана на податочниот стандард ISO 20022;
- » плаќањата се овозможени преку различни канали: интернет, на физички места на продажба и на шалтер во банка и поддржани се сите релации кај плаќањата односно помеѓу физички лица, помеѓу правни лица, помеѓу физички и правни лица, помеѓу физички и правни лица од една страна и државни институции од друга страна (P2P, P2B, P2C, B2P, B2B, B2C, G2P, G2B).

Новитет во 2021 година кај инстант плаќањата е можноста примачот да иницира барање за плаќање до плаќачот (*SRTP – SEPA Request to Pay*) исто така 24/7/365.

Во Македонија, меѓубанкарски класични кредит трансфери овозможени се преку платните системи КИБС и МИПС. КИБС е оператор на истоимениот платен систем, кој е систем за мултилатерално одложено нето-порамнување за процесирање на мали плаќања. Народната банка е оператор на платниот систем МИПС, кој е систем за порамнување на плаќања со големи вредности и итни плаќања во реално време на бруто-основа. Во моментот, инстант плаќањата, кои по својата природа припаѓаат во категоријата на кредит трансфери, не се вклучени во работата на платните системи и не се дел од понудата на давателите на платежни услуги во земјата.

ВО ФОКУС

Со цел следење на платежните трендови, но, пред сè, следење на потребите на крајните корисници за плаќања кои се реализираат веднаш, КИБС во соработка со учесниците во платниот систем кој го управува, работи на воведување на инстант плаќањата во Македонија. Учесници во платниот систем КИБС се деловните банки, Народната банка и двата трезора при Министерството за финансии и Фондот за здравствено осигурување. Имплементацијата предвидува системот за инстант плаќања да се базира на правилата на SCT Inst шемата, со што по прием на земјата во соодветните европски текови, системот ќе биде подготвен за приклучување во SCT Inst шемата. Системот за инстант плаќања на кој се работи ќе се состои од две платформи, платформа за централното решение за инстант плаќања и платформа која ќе овозможи канали (решенија) за иницирање и прифаќање инстант плаќања, која ќе биде поврзана директно за централното ИП-решение.

Во основата на централното ИП-решение се правилата на SCT Inst шемата и тоа треба да овозможи поврзување на учесниците во системот заради извршување на инстант плаќањата во реално време и порамнување на меѓубанкарските трансакции во реално време.

Искусвата покажуваат дека целосниот потенцијал на инстант плаќањата доаѓа до израз преку користењето на дигиталните технологии за достап до финансиските услуги. Така, предвидена е и платформа која за потрошувачите (физички и правни лица) ќе овозможи мобилна апликација преку која ќе може да се иницираат инстант плаќања, а за трговците што ќе прифаќаат инстант плаќања, предвидени се повеќе решенија поддржани од платформата: мобилна апликација за трговци, ИП-платежна апликација за ПОС-терминали, функционалност за ИП кај интернет-продавниците и функционалност за ИП интегрирана во системот на трговецот, согласно неговите потреби.

Со ваквата поставеност на системот, секоја банка ќе се поврзе со централното ИП-решение во КИБС, а платформата која ќе овозможи канали за иницирање и прифаќање на ИП ќе ги опслужува клиентите на сите банки, што ќе ја елиминира потребата секоја банка поединечно да поставува решенија за ИП-каналите во своите системи. Кај банките, приспособувањата за ИП ќе се направат кај постојните канали за плаќања: шалтер, веб и мобилно банкарство.

Придобивките од инстант плаќањата се многубројни за сите актери: плаќачот може да плати од својата сметка во кое било време, каде било и кому било 24/7/365; средствата се веднаш достапни за користење за примачот; времето на извршување на трансакциите трае само неколку секунди; примачот може да побара средства од плаќачот, односно плаќачите, исто така 24/7/365; плаќања преку разновидни иновативни решенија овозможени со финансиската технологија; намалување на трошоците на банките за управување со готовина како најскап начин на плаќање на ниво на целокупната економија; можност за поголема инклузивност на

Пишува:

Сандра Томановиќ,

директор во Дирекција за платни системи во КИБС

корисниците во финансиските услуги; се намалува потребата од готовина; можност за намалување на сивата економија; можност за поефикасна наплата на фактури, сметки и обврски кон државните институции; подобрување на управувањето со готовинските текови кај правните лица со оглед на тоа што средствата се достапни инстантно; плаќањата се со високо ниво на сигурност која се базира на безбедноста на личните и други податоци, управувањето со злоупотреби и усогласеноста со регулативата за борбата против перење пари и финансирање тероризам и други санкции.

Во нашата земја употребата на готовината е претпочитан начин на плаќање, уште повеќе тој е национална специфика, и покрај постоењето на можноста за безготовинско плаќање. Од друга страна, намалувањето на користењето на готовината, како најскап начин на плаќање, и поттикнувањето на безготовинските плаќања е стратегијата на сите чинители во финансискиот сектор - Министерството за финансии, Народната банка и деловните банки. Инстант плаќањата овозможени преку модерни, едноставни за користење, достапни до сите корисници и безбедни канали (решенија) за плаќање водат до реализација на оваа стратегија. Доколку се дизајнираат согласно овие постулати, инстант плаќањата водат кон нивна масовна употреба и кон ниска цена на чинење на овие плаќања. Пред сè, станува збор за инстант плаќањата преку мобилни уреди кои ќе овозможат вклучување и на оние корисници што досега не користеле финансиски услуги и исклучиво работат со готовина.

Актуелни се и препораките во врска со пандемијата, која сè уште е глобално присутна, дека најбезбедно е да се тргува безготовински, без физички допир со готовината која може да биде пренесувач на различни вируси.

Воведувањето на системот за инстант плаќања во Македонија е од особено значење и за концептот на отворено банкарство, кој како новитет е предвиден со новиот Закон за платежни услуги и платни системи. ИП-системот ќе овозможи инстантно извршување на меѓубанкарските трансакции 24/7/365, иницирани од страна на крајните корисници и преку технолошките решенија понудени од платежните институции (fintech компании).

За успешно креирање и имплементација на инстант плаќањата, клучни фактори се поддршката, соработката и учеството на сите чинители во процесот и уредувањето на правилата и условите за работа на ИП, а искуството од другите земји дава солидна основа за процена дека инстант плаќањата се „новите нормални плаќања“ и се вистинска алтернатива на готовината. ■

EOS МАТРИХ МАКЕДОНИЈА

Предизвици за банкарството како бизнис-модел

Пишува:

Д-р Катерина Бошевска,
генерален директор на EOS Матрих
Македонија и EOS Косово

Постои перцепција дека сè уште се во тек анализите и истражувањата за процена на ефектите од реформите во регулативата на банкарскиот систем кои настанаа како резултат или одговор на Големата рецесија во периодот 2007-2009, а веќе сме под влијание на една друга голема криза - здравствената криза која настана како резултат на ковид-19. Нешто кое не можевме ни да замислиме дека ќе ни се случи толку брзо по Големата рецесија.

Додека целиот фокус беше насочен кон тоа како регулативата и новите политики за конкурентност влијаат врз банкарските модели, се појавува здравствената криза како резултат на ковид-19, која се очекува да има исто така свое влијание врз финансиските системи. Имено, додека се предвидуваше дека следните големи кризи би требало да имаат различна заднина или причини: најверојатно би се јавиле како резултат на субјекти кои ги вршат функциите на банки, а се надвор од периметарот на регулативата за банките (што би довело до пораст на оперативниот ризик за банките) или, пак, би се јавиле во пазари кои се во развој, каде што регулацијата може да биде различна од веќе реформираните шеми на Западот, здравствената криза како резултат на ковид-19 се очекува да доведе до пораст на лошите пласмани (пораст на нефункционалните кредити), истовремено одржувајќи ги каматните стапки на ниско ниво подолго време и да доведе до забрзување на претходно веќе започнатите тенденции за дигитализација на процесите во банките.

Едноставно, оваа нова криза ќе ги стави на тест реформите во регулативата на банкарскиот систем, кои се имплементираа по Големата рецесија 2007-2009. Од каде се повлекува една ваква констатација?

Кризата предизвикана од ковид-19 доаѓа на крајот на една декада во која се случиле значајни трансформации во светот на финансиските услуги. Банкарството како бизнис-модел беше исправено пред предизвици иницирани главно од три случувања или се соочи со три предизвици:

1. Ниските каматни стапки, кои директно влијаат врз профитабилноста на финансиските институции, особено на оние што се во поголема мера зависни од операции како трансформација на достасувањата и нето-каматните приходи.

2. Зголемените регулаторни барања и супервизорски стандарди, надзорот од регулаторите за адекватност на капиталот, ликвидноста и трошоците за усогласеност во смисла на финансиската криза 2007-2009. Овие правила значително придонесоа кон зајакнување на стабилноста на финансискиот сектор, што се смета за особено значајно гледано од сегашна перспектива и моментните предизвици. Во исто време тие построги правила наметнаа притисок врз профитабилноста на банките и ја намалија нивната конкурентност споредено со другите учесници на финансиските пазари. Односно, придонесоа за пренесување на некои од деловните активности надвор од банкарскиот сектор кон другите учесници на финансиските пазари.
3. Масовната примена на дигитални технологии и појавувањето на нова конкуренција, FinTech и BigTech компании. Дигиталните технологии ја зголемија конкурентноста во оваа индустрија, овозможија многу нови продукти и услуги и помогнаа за подобрување на ефикасноста на процесите во актуелните банки, но истовремено тие го олеснија влезот на нови FinTech компании, како и играчи од типот на BigTech во активности од банкарската област, а кои се наметнаа како конкуренција на традиционалниот модел на банкарско работење - главно во сегментот на плаќањата/трансферите.

Несомнено, пандемијата предизвикана од ковид-19 предизвика една длабока економска криза која може да иницира друга финансиска криза. Сепак, благодарение на реформите како

ВО ФОКУС

одговор на Големата рецесија, многу од банките беа добро капитализирани и не почувствуваа стрес во моментот, напротив, дури се покажаа како поддршка кон реалниот сектор и неговата потреба за дополнително финансирање кое се јави како резултат на здравствената криза. Сепак, се очекува банките да бидат под притисок или стрес. Предизвиците со кои се соочуваа банките во светот пред ковид-19, ниските каматни стапки или дигитализацијата, се очекува да бидат посурови во светот по ковид-19. Банките ќе мора да се соочат со фактот дека оваа криза драматично ќе ги зголеми нивоата на нефункционални кредити и покрај моментното олеснување што го почувствуваа како резултат на строгата регулатива и масивниот прилив на ликвидност кој се врбизга во форма на помош од страна на централните банки.

Се очекуваат високи нивоа на несолвентност меѓу компаниите, што може да резултира со ликвидации, но и банкротства меѓу нив, дури на индивидуалци, па и семејни единки. Сето ова може да ги стигне банките и тогаш да ги надмине очекувањата на многу стрес-тестирања кои банките можеби еднаш успешно ги поминале.

Земајќи предвид дека се очекува пораст на нефункционалните кредити како резултат на ковид-19, од исклучителна важност е да се покаже ефективно управување со нив и на тој начин да се превенираат или спречат ефекти слични на оние што се искусија за време на Европската должничка криза. Одговорноста за адресирање на ризиците кои се поврзани или придонесуваат за високи нивоа на нефункционалните кредити примарно лежи кај афектираните банки и локалните власти. Сепак, во рамките на една монетарна унија каква што е Европската Унија, каде што економиите на земјите членки се меѓусебно поврзани и може да предизвикаат ефект на пренесување, дејствувањето на ЕУ на каков било начин кон намалувањето на нефункционалните кредити се смета за апсолутно легитимен интерес.

Во таа насока, ЕУ препорачува добро развиени пазари за тргување со нефункционалните кредити кои ќе им овозможат на банките да ги ослободат своите биланси од лошите

Пишува:

Д-р Катерина Бошевска,
генерален директор на EOS Матрих
Македонија и EOS Косово

пласмани, што посебно беше истакнато во Акцискиот план за нефункционални кредити на Комисијата при ЕУ, објавен во декември 2020, а кој на некој начин ја најави стратегијата на ЕУ во врска со нефункционалните кредити. Понатаму следуваše формирањето на Советодавниот панел за нефункционални кредити при ЕУ и финално, како резултат на сите овие активности, предлагање посебна Директива посветена на ова прашање, Директива за сервисери на кредити, откупувачи на кредити и наплата преку обезбедувања.

На кој начин треба или се очекува од банките да одговорат на овој предизвик?

Пред здравствената криза предизвикана од ковид-19, како што веќе споменаваме, втор предизвик со кој се соочуваа банките беше како да се приспособат на едно реформирано регулаторно опкружување поради финансиската криза. Зајакнатата регулатива за адекватност на капиталот и регулирањето на расположливата ликвидност се покажаа како ефективни во зајакнување на стабилноста на банкарскиот систем. Банките го зголемија својот расположлив капитал значително во периодот по кризата 2007-2009. Банките со повисоки нивоа на капитал имаат пониски трошоци за финансирање и тежнеат кон пласирање повеќе кредити. Сепак, ова може и да не издржи на краток рок доколку банките се принудени да се приспособат кон сега уште позаострените регулативи за капиталот кои се поврзани со чистењето, односно продажбата на билансите од нефункционалните кредити. Една од препораките е тоа да се постигне со приспособување во самиот коефициентот за адекватност на капиталот преку одредено лимитирање на пласманите со цел намалување на влијанието на поризичните средства во коефициентот.

Едно е сигурно. Потребно е длабоко реструктурирање на целиот сектор, агилно приспособување кон поставената насока од релевантните тела и органи на ЕУ, а тоа е елиминирање на сите небанкарски активности од страна на банките, активно и редовно чистење на билансите од нефункционалните кредити затоа што кризата предизвикана од ковид-19 само ќе ги забрза настојувањата од пред неа, а тоа се: позабавен раст, ниските каматни стапки ќе се одржат за подолго време, а дигитализацијата ќе доживее голем подем, што ќе доведе до многу нови дигитални играчи во финансискиот свет како директна и опасна конкуренција на традиционално поставените банки. ■

СОРАБОТКА СО

АЦИ МАКЕДОНИЈА
 ЗДРУЖЕНИЕ НА ФИНАНСИСКИ ПАЗАРИ

To Hedge or not to Hedge прашањето е се(когаш)га

Финансиските деривативи на домашниот пазар се присутни веќе 20-ина години.

Со законската регулатива се дадени речиси сите можности финансиските институции и компаниите да го намалат својот ризик од влијанието на движењата на финансиските пазари. Термински валутни трансакции, валутни опции и фјучерси, валутни и каматни свопови се примарните можности. Сепак, уделот на овие трансакции во вкупниот промет на домашниот финансиски пазар е најчесто од 1% до 2% наспроти структурата на прометот на меѓународните финансиски пазари каде што деривативите доминираат со речиси 70% од дневниот промет.

Од достапните инструменти на домашниот пазар најчесто користен дериватив според бројот на трансакциите е валутниот форвард, кој веќе се наоѓа во постојаната понуда на банките кон компаниите. Основата на инструментот е купопродажба на валути на датум во иднина според курс утврден денес, односно на денот на склучување на трансакцијата. Инструментот е примарно наменет за компании од реалниот сектор, извозници и увозници кои имаат побарувања/обврски кон странство. Постапката на склучување на валутниот форвард е едноставна и во основа е достапна за сите примарни валути од меѓународниот девизен пазар наспроти македонскиот денар. Во нашата економија на девизниот пазар учеството на еврото во тргувањата е доминантно и се движи во структурата на прометот помеѓу 70% и 80%, потоа доаѓаат американскиот долар и швајцарскиот франк. Еврото, поради фиксниот курс со македонскиот денар, нема интерес за хеџинг на курсниот ризик од страна на компаниите, но прашањето е зошто на другите валути нема поинтензивна динамика на склучени деривативни трансакции.

Тука би ја повикале на помош емпиријата и во рамките на спроведените истражувања и консултации низ подолг временски период во Здружението АЦИ Македонија, заклучокот е дека има потреба да се работи на натамошна перцепција на деривативите како инструменти за осигурување од ризикот, а не спекулација и тие не претставуваат исклучок, туку редовен начин на работење. Имено, кај компаниите од реалниот сектор кои особено немаат оперативен допир со финансиските пазари евидентен е психолошкиот момент содржан во прашањето: Што доколку на денот на реализацијата на валутниот форвард курсот на валутниот пар е подобар од договорениот?

Бојан Цветановски,
 НЛБ Банка
 претседател на
 АЦИ Македонија-ЗФП

Со ова, најчесто прашање, потсвесно, смислата и целта на инструментот се перципираат инверзно и идните очекувања за подобар курс ги ставаат во втор план реалните ризици од отворената девизна позиција на компанијата кон движењата на финансиските пазари, што може да донесе консеквенции кон профитната маргина особено кај очекуваните девизни приливи/одливи со рочност над 15 дена.

Во основа, потребно е натамошно доближување на овој тип инструменти до компаниите преку едукација и реални бројки на перцепцијата на курсниот ризик кај нивните незаштитени позиции во билансот. Како едноставен пример може да послужи цената на една валутна опција на евродолар со рок од достасување 2 месеца. Кај овој инструмент компанијата еднократно плаќа премија од 90 до 110 пипсни поени, што претставува нешто помалку од 1% од износот на трансакцијата. Самиот инструмент (опцијата) дава заштита од волатилноста на парот евро/долар (во форма на фиксен курс) во следните два месеца, која може да достигне и до 7%, што значително би ја афектуирало профитната маргина на компанијата (во позитивен или негативен правец) доколку финансискиот дел не е заштитен од курсен ризик. На денот на достасувањето на валутната опција компанијата избира дали ќе ја склучи трансакцијата која е предмет на опцијата или не. Валутниот форвард е поевтин од опцијата, но не ѝ дава можност на компанијата да избира дали ќе ја реализира трансакцијата.

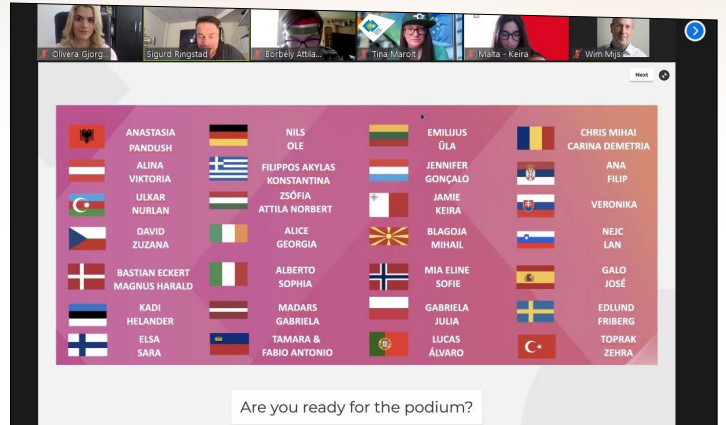
Нов инструмент на домашниот финансиски пазар е каматниот своп, кој во констелација на ниски каматни стапки во домашната, но и во меѓународната економија ќе добива на значење и интерес кај реалниот сектор, особено во делот кај кредитната изложеност во девизи бидејќи дава можност за фиксирање на каматната стапка за целиот период на траење на кредитот.

Приближувањето на логиката на осигурување од курсниот и каматниот ризик до компаниите од реалниот сектор е дел од планираната едукативната програма на АЦИ Македонија во форма на семинари и работилници со кои би бил опфатен и фронт-делот и делот на логистиката на трансакцијата. ■

РЕАЛИЗИРАНИ АКТИВНОСТИ

■ На 20.4.2021 година се одржа големото финале на „Европскиот квиз на пари“. Првото место го освоија претставниците на Република Унгарија, второто - претставниците на Република Ирска, додека третопласиран е тимот на Република Словачка. На натпреварот учество зедаа и нашите национални победници Благоја Трајчески и Михаил Атанасовски од Основното училиште „Св. Климент Охридски“ од Битола, кои во конкуренција од 25 тима од 174 одделенија на

националниот натпревар „Европски квиз на пари“, кој се одржа на 24 март 2021 година, успеаја да го освојат првото место.

[Прочитај повеќе...](#)

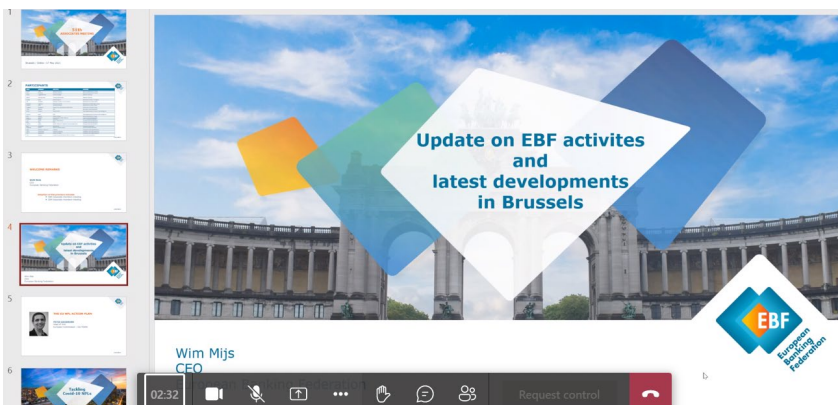
■ На 17.5.2021 година се одржа 51. состанок на асоцијативните членки на Европската банкарска федерација. На состанокот фокусот беше даден на неколку теми кои се тековни приоритети на Европската банкарска федерација, и тоа: прудентната реакција на ЕБФ на ковид-19 и неговото влијание врз банкарскиот сектор, имплементација на Базел IV, дигитално евро, одржливо финансирање, финансиски криминал и спречување перење пари. 51. состанок на асоцијативните членки на Европската банкарска федерација се одржа виртуелно, без физичко присуство.

[Прочитај повеќе...](#)

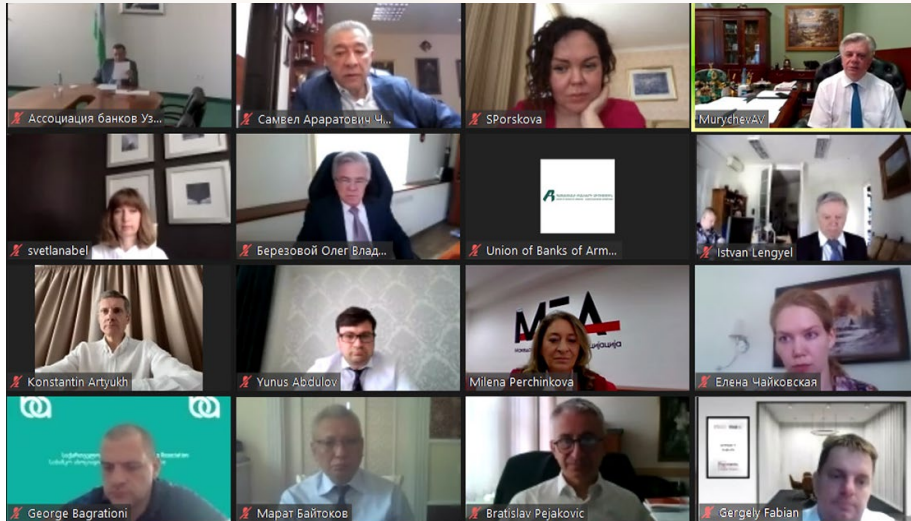
■ На 10.6.2021 година се одржа Регионалната конференција со работен наслов „Non profit organizations and risk assessment - engagement and lessons learned for effective implementation“, организирана од Управата за финансиско разузнавање, Европскиот центар за непрофитно право и Здружението „Конект“, а поддржана од страна на Македонската банкарска асоцијација.

На настанот учествуваа претставници од Moneyval, државни институции, непрофитни организации и банки. На овој настан свое обраќање имаше Дијана Рикаловска, член на Комисијата за усогласеност со прописи и спречување перење пари и, претставник на Македонската банкарска асоцијација.

[Прочитај повеќе...](#)

МЕЃУНАРОДНА СОРАБОТКА

■ На 15.6.2021 година, Македонската банкарска асоцијација стана 18. членка на Меѓународниот координативен совет на банкарски здруженија – Меѓународен банкарски совет. Меѓународниот банкарски совет е основан во септември 2004 година од банкарските асоцијации на Руската Федерација, Белорусија, Република Казахстан, Република Киргистан и земјите од Централна и од Источна Европа со цел меѓусебна размена на професионално искуство и воспоставување заемно разбирање и доверба помеѓу банкарските асоцијации.

[Прочитај повеќе...](#)

■ На 22.6.2021 година, во просториите на Македонската банкарска асоцијација се одржа работна средба со Здружението на банки на Србија (Удружење банака Србије).

На средбата од страна на Македонската банкарска асоцијација присуствуваа претседателот на

Асоцијацијата, д-р Маја Стевкова-Штеријева, заменик-претседателот, м-р Тони Стојановски, и извршниот секретар, м-р Милена Перчинкова. Од страна на Здружението на банки на Србија присуствуваше генералниот секретар, г. Владимир Васик.

[Прочитај повеќе...](#)

КОРИСНИ ЛИНКОВИ

НАРОДНА БАНКА НА
РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА
МАКЕДОНИЈА

<https://www.nbrm.mk/>

МИНИСТЕРСТВО ЗА ФИНАНСИИ

<https://finance.gov.mk/>

КОМИСИЈА ЗА ХАРТИИ ОД
ВРЕДНОСТ НА РЕПУБЛИКА
СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

<https://www.sec.gov.mk/>

МАКЕДОНСКА БЕРЗА

<https://www.mse.mk/>

ЦЕНТРАЛЕН ДЕПОЗИТАР НА
ХАРТИИ ОД ВРЕДНОСТ

<http://www.cdhv.mk/>

АСОЦИЈАЦИЈА ЗА Е-ТРГОВИЈА
НА МАКЕДОНИЈА

<https://ecommerce.mk/>

ОРГАНИЗАЦИЈА НА
ПОТРОШУВАЧИТЕ НА МАКЕДОНИЈА

<https://opm.org.mk/>

ЕВРОПСКА БАНКАРСКА
ФЕДЕРАЦИЈА / EBF-EUROPEAN
BANKING FEDERATION

<https://www.ebf.eu/>

БАНКАРСКА АСОЦИЈАЦИЈА на
ЦЕНТРАЛНА И ИСТОЧНА ЕВРОПА
/ BACEE - BANKING ASSOCIATION
FOR CENTRAL AND EASTERN

EUROPE

<https://bacee.hu/>